

En commemoració del centenari del naixement de la doctora Francesca Casaponsa i Suñol, la Fundació Pascual i Prats i l'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà volen retre homenatge a qui fou la primera dona que exercí la medicina rural en terres gironines.

Alhora, aquesta mostra és un testimoniatge de les metgesses catalanes que al llarg de la història han fet front a tota mena d'adversitats per arribar a fer-se un lloc en una professió practicada, tradicionalment, per homes.

Francesca Casaponsa va néixer a Castellfollit de la Roca l'any 1906 i morí als 84 anys a la Bisbal d'Empordà, ciutat on va exercir gran part de la seva vida. Quan tenia 26 anys, Casaponsa es llicencià en Medicina a la Universitat de Barcelona. L'any 1932 va obrir un consultori ginecològic a Igualada, on treballà fins que es casà amb el doctor Josep Solé i Xarpell, antic company de la facultat.

El matrimoni Solé s'establí a Solsona on exercí conjuntament la professió, i tingué dos fills. L'any 1938 i a causa de la Guerra Civil, la parella es traslladà a la Bisbal d'Empordà. Posteriorment, el doctor Solé fou cridat a files, on morí.

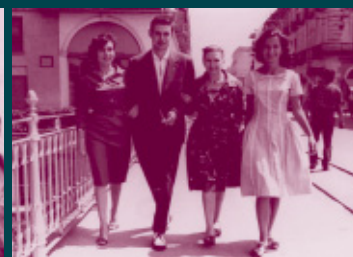
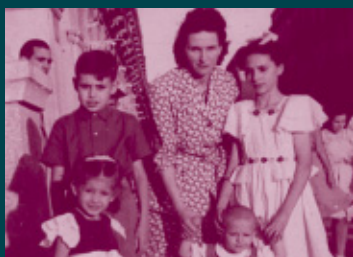
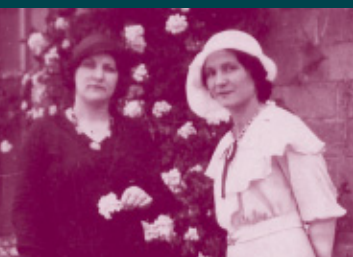
La doctora Casaponsa, vídua i amb dos fills, va fer-se càrrec del consultori que havien obert a la Bisbal i l'any 1941 va contraure segones núpcies amb Enric Nadal i Anglada, amb qui també va tenir dos fills.

Amb el temps, la dedicació, la professionalitat i el carisma, la doctora es va anar guanyant la confiança dels bisbalencs i es convertí en un personatge molt estimat a la ciutat.

Per aquells qui la coneixien, el record que perdura és el de la dona enèrgica, vital i afectuosa que exercí de feminista, sense haver-ne pronunciat mai el mot, i que repartí tot el que era i tenia.

Aquesta exposició consta de dos àmbits: el primer, presenta la mostra Metgesses de Catalunya, que es va poder veure l'any 2003 al Col·legi de Metges de Barcelona i que posa en context la figura de la doctora Casaponsa en el món de la Medicina de principis del segle xx.

El segon àmbit mostra la figura de la metgessa bisbalenca a través de l'exposició de la seva biografia, d'entrevistes a antics pacients, amics i coneguts, així com la recreació de la seva consulta.

ELS INICIS

La doctora Casaponsa era filla de Miquel Casaponsa Batlle i de Dolors Suñol Mañé, una de les primeres llevadores diplomades per la Facultat de Medicina de Barcelona. De fet, la professió materna va ser decisiva quan Francesca va haver d’escollir els seus estudis.

Casaponsa inicià la seva educació a les Carmelites de Ripoll, i amb tan sols 16 anys, després de la mort de la seva mare, es traslladà a Barcelona per iniciar el Batxillerat, i, posteriorment, la carrera de Medicina acollida per la seva tieta Maria.

Aquesta fou una època complicada per a Francesca: va treballar molt per costejar-se els estudis i defensà la seva vocació en un entorn en què la dona gairebé no tenia accés a l’ensenyament universitari.

A la facultat, es dedicà sobretot a l’estudi per eradicar la tuberculosi i a la lluita contra la mortalitat infantil. Tingué com a professors els doctors Ramos, Conill, Nubiola i Pons, dels quals obtingué una bona formació. Fora de la facultat, donava classes particulars, feia guàrdies a domicili i, fins i tot, va arribar a fer de mestra auxiliar en una escola.

L’any 1931 Casaponsa es llicencià i obrí una consulta ginecològica a Igualada, on exercia la professió independentment. Francesca fou molt ben acollida per la població i aquesta etapa, com bé ella deia, «va ser una època daurada».

Sra Maria Casaponsa Batlle
tieta de la Dr Casaponsa

Carnet de col·legiada expedit pel Col·legi de Metges de Barcelona, l’any 1933.
Arxiu familiar

Família Casaponsa-Suñol, l’any 1909. S’observa Francesca Casaponsa a la falda de la seva mare.
Arxiu familiar, autor: desconegut

Inscripció de matrícula al curs de llevadora impartit per la Universitat de Barcelona, 1904.
Arxiu familiar.
La feina de Llevadora o Matrona, es coneix com a una de les primeres professions femenines. Amb moltes vicissituds legislatives i reglaments que en qüestionaven la seva utilitat, davant la preponderància dels metges, no començà a funcionar una escola de matrones fins l’any 1875, i fou a Madrid.

Notes de les assignatures d’Obstetrícia i Pediatria extretes de l’expedient acadèmic de la Doctora Casaponsa. Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona.
Els camps preferits de les primeres metgesses foren l’Obstetrícia i la Pediatria. La influència familiar, en el món de les llevadores, propicià a Francesca a aquest camí.

Notes de la Carrera de Practicant extretes de l’expedient acadèmic de la Doctora Casaponsa. Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona.
No era inusual a l’època fer la Carrera de Practicant abans de fer la Carrera de Medicina. La Doctora Casaponsa, no tan sols va obtenir aquest títol, sinó que també va estudiar llengua alemanya a la mateixa època, denotant una gran capacitat per a l’estudi.

ELS ANYS DE LA REPRESSIÓ

L'any 1933 la doctora Casaponsa es casà amb el doctor Josep Solé, antic company de facultat. En casar-se, Francesca es traslladà a Solsona, d'on era el seu marit, i va deixar enrere la consulta d'Igualada. El matrimoni s'establí al carrer del Castell, molt a prop de la plaça Major, on obrí una consulta conjunta. Fruit d'aquest matrimoni naixeren Josefina i Miquel Solé Casaponsa.

Ara bé, amb l'inici de la Guerra Civil, la vida quotidiana de la parella canvià sobtadament. Ho explicà la pròpia doctora Casaponsa, l'any 1940, en una declaració jurada en motiu de les depuracions practicades durant el franquisme:

Arxiu COMG

Així doncs, el matrimoni es veié obligat a marxar a la Bisbal, on es féu càrrec del consultori del doctor Ponjoan - que havia mort poc abans, situat al número 6 del carrer de Valls i Colomer. Francesca hagué d'exercir sola des d'un principi, ja que la crida a files del seu marit coincidí amb la seva arribada a la Bisbal. Aquests anys foren molt difícils per a la doctora: a l'establiment a una nova ciutat i a la mort del seu marit, s'hi sumava una costosa acceptació com a metgessa per part dels bisbalencs. Afortunadament, Teresa Murtra, vídua del doctor Ponjoan, la recolzà des d'un principi, convertint-se en una amiga que Francesca mantingué al llarg de tota la vida.

Amb el pas dels anys, Casaponsa començà a refer la seva vida i l'any 1941 va contraure segones núpcies amb Enric Nadal, amb qui tingué dos fills: Mª Dolors i Josep Nadal Casaponsa.

Carrer del Castell de Solsona. Arxiu Comarcal del Solsonès, autor: desconegut.

Francesca Casaponsa i Josep Solé, als anys 30. Arxiu familiar, autor: desconegut.

Anunci publicat al Butlletí del Col·legi Oficial de Metges de Lleida. Arxiu del Col·legi de Metges de Lleida.

Transcripció de la declaració jurada de Francesca Casaponsa.

Desde el 6 de Abril del 36 hasta el 15 de Mayo del 38 fecha en que me trasladé a La Bisbal, ejercí con mucha dificultad debido a la continua vigilancia a que estaba sometida.

El 6 de Nbre del 36 tuvo que abandonar mi esposo nuestra casa por estar amenazado por el comité desde esta fecha nos estuvieron molestando constantemente con registros, guardias, entrega de ropas, dejándome confinada en mi casa a una sola habitación de la que me quitaron un colchón y una almohada, de modo que nos dejaron para 4 personas un colchón y una almohada lo que me obligó a quitar a mis hijos de casa.

El 6 de Nbre de 36 tuvo que abandonar nuestra casa mi esposo, perseguido por el comité de Solsona, estuvo oculto por aquellos bosques y masías hasta Mayo del 37 fecha en que a fin de incorporarse al Glorioso Ejercito Nacional intento pasar la frontera donde fue hecho prisionero y conducido a Montjuich donde se encontró con el Dr. Girona y otros, mediante dinero salio de allí: El Colegio de Médicos de Barcelona le facilitó el poder ejercer en La Bisbal donde estuvo hasta que fue llamado a la quinta del 27 a que pertenecía.

Al incorporarse dejo encargado a un amigo suyo me dijera que si yo no recibí noticias suyas no me preocupara pues iba a pasarse a la primera ocasión. Efectivamente ya no tuve mas noticias suyas hasta el 8 o 10 de julio en que desde el ejército rojo me comunicaban que el día 4 de junio del 38, mi esposo había sido pasado por las armas por delito de desertión en el frente enemigo.

Carrer Valls i Colomer nº6 de la Bisbal d'Empordà, adreça on hi havia la consulta de la Doctora. Autor: Joan Foxà. Fons Foxà. ACBE.

Carnet d'afiliació sindical. Arxiu familiar. Una necessitat o una protecció en aquells anys difícils.

LES DEPURACIONS

L'època de postguerra estigué marcada per la repressió exercida pel govern franquista. L'afany de control arribà fins i tot en l'àmbit personal de la població, aplicant tota una sèrie d'actes per detenir, contenir o castigar amb violència, actuacions polítiques o socials. Una de les eines més utilitzades durant la repressió per tal d'obtenir informació referent a ideals polítics, foren les depuracions. Aquestes van significar una mesura repressiva emprada pel franquisme contra els vençuts.

En una mena d'interrogatoris exercits per qüestions ideològiques o partidistes i afectaven als treballadors, la majoria funcionaris públics. També es sol·licitaven informes personals a les institucions de poder del moment: Guàrdia Civil, ajuntaments, Església ... Mitjançant aquestes accions polítiques es pretenia eliminar tots els membres desobedients del règim imperant, per tal de garantir-ne la seva homogeneïtat i la seva cohesió. Les depuracions es convertiren en procediments habituals dins el món laboral i s'aplicaven a títol personal i de forma generalitzada; la majoria de vegades comportaren l'acomiadament o la sanció dels treballadors. Clarificar l'actuació dels metges va correspondre al col·legi professional, quan n'era president el Dr. Josep Mª Riera i Pau, .

Informe de la Parròquia de la Bisbal sobre la Doctora Casaponsa, expedit en motiu de la seva depuració, l'any 1940. Arxiu COMG.

Informe de l'Ajuntament de la Bisbal sobre la Doctora Casaponsa, expedit en motiu de la seva depuració, l'any 1940. Destaca la referència que es fa sobre l'aparell de raigs X que li guardaren. Arxiu COMG

COLEGIO OFICIAL DE MÉDICOS DE LA PROVINCIA DE GIRONA

DECLARACIÓN JURADA

Don *Francesca Casaponsa Riera*

DOMICILIO *Calle de...* TELEFONO *...*

I. DATOS PERSONALES

1. Fecha de nacimiento. 2. *...*

II. DATOS PROFESIONALES

1. Fecha del título de licenciado. 2. *...*

III. DATOS DE LA INSTITUCIÓN

1. Colegio a que pertenece. 2. *...*

RESOLUCIÓN ADOPTADA

Declaració jurada de Francesca Casaponsa, any 1940. Arxiu COMG.

Informe de la F.E.T. i de la J.O.N.S. de la Bisbal sobre la Doctora Casaponsa, expedit en motiu de la seva depuració, l'any 1940. Arxiu COMG

Informe de la Guàrdia Civil sobre la Doctora Casaponsa, expedit en motiu de la seva depuració, l'any 1940

L'EXERCICI DE LA MEDICINA RURAL

L'any 1939 Casaponsa s'inscrivé al Col·legi Oficial de Metges de Girona, essent la col·legiada número 628.

A part d'exercir la seva professió a la consulta privada que tenia a la Bisbal d'Empordà, la doctora ocupà la plaça, com a interina, de metgessa d'assistència pública domiciliària a diferents pobles de la comarca: Cruïlles, Sant Sadurní de l'Heura, Peratallada, Monells, Corçà, Casavells, etc. Així, la doctora es convertí en una de les primeres metgesses rurals de les terres gironines.

Malgrat que Casaponsa no obtingué mai la plaça en propietat de la Bisbal, si que ho féu de la de Cruïlles i Sant Sadurní l'any 1952, a través d'unes dures oposicions que es realitzaren a Madrid.

En aquells primers anys de professió, l'assistència sanitària pública era molt deficient i no tothom podia accedir als serveis mèdics. Fins i tot, hi havia qui feia el possible per retardar la visita esperant que li marxés el mal, i així no haver de pagar el servei. Mentre no arribà el Seguro Obligatorio de Enfermedad (SOE), moltes famílies es feien sòcies de germanats, mútues o aliances i amb la paga d'una modesta quota, normalment setmanal, se'ls garantia rebre una petita ajuda monetària en cas de malaltia. Altres famílies optaven per pactar una quota amb el metge a canvi d'assistència mèdica.

La doctora Casaponsa que, gràcies a la seva formació, hagués pogut ocupar una plaça important dins de les ciències mèdiques, renuncià a aquesta opció per diferents motius: d'una banda, per mantenir la cohesió familiar i, de l'altra, perquè la medicina general era el més important per a ella.

Amb la creació del SOE la sanitat es féu accessible a la població obrera, amb la qual cosa l'exercici de la medicina rural canvià substancialment.

La doctora Casaponsa treballava amb abnegació i dedicació plena ja que havia d'atendre un nombre important de pacients sense gaire mitjans, perquè els practicants i auxiliars s'incorporaren molts anys després.

Per això, la doctora Casaponsa treballava nit i dia, estava disponible a totes hores i gairebé mai feia vacances. Potser encara algú recorda la imatge de la doctora arribant en bicicleta, a peu o en cotxe acompanyada del seu marit, a realitzar les seves visites i marxant, si calia, a altes hores de la nit. Casaponsa patia molt pels seus malalts, i no estalviava en hores d'estudi per poder trobar solucions per guarir-los. El seu afany de superació la portà a disposar d'un dels primers Raigs X de la comarca.

Molts la recorden com una persona tendra amb els malalts, però molt severa amb les «comèdies». Tenia fama de mal geni, però tothom reconeixia la seva dedicació i la seva condició de bona persona.

Ara bé, tota aquesta dedicació va ser possible gràcies a l'equilibri familiar i a, sobretot, el seu marit, qui la va saber comprendre des d'un principi.

La Doctora Casaponsa i el Doctor Pedro Pons durant el sopar en commemoració del 25è aniversari de la carrera. Arxiu familiar, autor: desconegut.

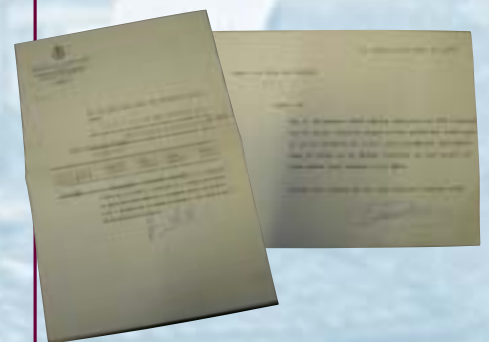
Sol·licitud d'inscripció al Col·legi de Metges de Girona, i carnet de col·legiada del Col·legi de Metges de Girona, ambdós de l'any 1939. Arxiu del Col·legi de Metges de Girona i Arxiu familiar respectivament.

La Doctora Casaponsa, una de les primeres dones en opositar, juntament amb altres companys catalans que es presentaren a oposicions per al Cos de Metges Titulars. Arxiu familiar, autor: desconegut.

Notificacions de l'Ajuntament de Peratallada i de la Jefatura Provincial de Sanidad de Gerona, conforme Francesca Casaponsa pren possessió de la plaça de metgessa interina. Fons Municipals de Peratallada i de la Bisbal. ACBE.

Sol·licitud de la Doctora Casaponsa demanant la plaça de Metge d'Atenció Pública Domiciliària de la Bisbal, l'any 1969. Sanitat 16,391, Arxiu Històric de Girona.

UN CANVI EN EL SISTEMA, EL NAIXEMENT DEL SOE

Com ja hem dit, la situació de la doctora Casaponsa com a metgessa rural canvià amb l'entrada del SOE l'any 1942. L'origen d'aquesta assegurança es pot trobar, parcialment, en la figura d'un metge bisbalenc, el doctor Lluís de Vehí. Vehí estudià les societats d'ajuda mútua dels gremis de les comarques gironines, així com el mode d'establir un sistema sanitari públic a nivell local.

A partir d'aquí i per reclutar metges arreu, es creà una Ordre Ministerial adreçada a tots els professionals de la Medicina que fossin titulars, nomenant-los metges del SOE, per la qual cosa quedaven al servei absolut de l'Estat. Les consultes van haver de reorientar la seva activitat i atendre un augment d'assegurats, que disposaven d'uns nous drets i deures, sense les infraestructures necessàries i basant-se en les tècniques i mitjans que havien practicat fins aleshores.

La doctora Casaponsa aprovava el SOE, però no la seva forma d'aplicació, ja que aquest canviava el seu lligam amb el malalt, fent difícil de tenir-hi aquella relació tan directa i humana a què estava acostumada. A Francesca, li feia ràbia haver d'enviar tants malalts als especialistes de Girona, segons ella, moltes vegades innecessàriament: «Aneu a passejar, si us ve de gust», deia quan li demanaven el volant per anar a Girona. La relació amb els metges gironins era bona, però la superava la recança d'allunyar-se dels seus malalts.

La Dra Casaponsa

Recepta expedida per la Doctora Casaponsa a un dels seus pacients, l'any 1948. Fons Municipal de St. Sadurní, ACBE.

La doctora Casaponsa se sentia suficientment preparada per atendre la demanda dels seus pacients i no acceptava que l'evolució del sistema sanitari li rebaixés el nivell de responsabilitat. Tanmateix, Francesca seguí rebent nombroses visites d'aquells pacients que rebutjaven de ser atesos per altres professionals i que havien depositat confiança absoluta en la seva professionalitat, amabilitat i dedicació.

El Doctor Vehí, autor del llibre Un Paraigües en el pasat.

Ordre Ministerial de l'any 1946. Arxiu COMG
Aquesta Ordre va procurar el mode de tenir una plantilla de metges arreu, per atendre als nous assegurats. Aquests canvis professionals van ser causa de nombroses queixes dels Col·legis de Metges.

VOCACIÓ FINS A LA FI

A finals de la dècada dels 50 la feina se suavitzà ja que la doctora Casaponsa comptà amb l'ajuda de dues secretàries, la Conxita Solés i la Carmina Muriana, i d'un practicant, Moisès Ramírez. Posteriorment, Casaponsa aconseguí, juntament amb altres metges bisbalencs, traslladar l'assistència pública a les dependències que la Seguretat Social tenia a la Bisbal, a Torre Maria. Però aquesta solució durà poc, ja que no hi havia prou espai per compartir amb els funcionaris.

La doctora seguí treballant dur fins als 70 anys, quan una malaltia del cor i la mort del seu segon marit feren que hagués d'acceptar la jubilació. Francesca no encaixà gaire bé aquest nou pas, ja que no podia separar-se de la Medicina i dels seus pacients. Finalment, Casaponsa decidí repartir el seu instrumental entre els seus companys perquè creia que les seves eines tenien encara molta feina per fer. D'aquesta manera, una part d'ella continuà essent útil.

Francesca Casaponsa, amb els seus fills i el seu segon espòs Enric Nadal,

«qui li contingueren la seva impaciència i la compartiren amb l'altre gran família la dels pacients.»

Arxiu familiar, autor: desconegut.

La Doctora Casaponsa després de la seva jubilació. Arxiu familiar, autor: desconegut.

Torre Maria de la Bisbal als anys 30. Fons Casas. Autor: Emili Casas. ACBE.

Notificació del Instituto Nacional de Previsión, informant del cessament del càrrec de metgessa en motiu de la jubilació de Francesca Casaponsa, i contracte de prorroga del seus serveis expedit per la Dirección General de Sanidad, ambdós de l'any 1976. Arxiu COMG. Text: Un cop li arribà a la Doctora la jubilació oficial, obtingué un contracte de prorroga que li permeté seguir exercint fins que la salut l'obligà a deixar-ho.

Finalment, decidí repartir el seu instrumental entre els seus companys, creia que a les seves eines encara no els hi havia arribat l'hora de jubilar-se i que tenien molta feina per fer, d'aquesta manera una part d'ella encara pogué ésser útil.

CRÈDITS

“ DRA. CASAPONSA 1906-2006 GÈNERE I FIGURA ”

Organitzen

Del Col·legi Oficial de Metges de Girona

Amb el suport

Comissariat

Dr. F. Xavier Carreras de Cabrera

Disseny del muntatge

Disseny gràfic
Ambient Gràfic

Coordinació i documentació

Irene Borrego Villodres
Aurèlia Carbonell Puertas

Realització audiovisual

Laia Escribà Nadal
Maria Espelt Delclós
Marc Bech Reina

Consell assessor

Josefina Soler Casaponsa
Ma Dolors Nadal Casaponsa
Laia Escribà Nadal

Assessorament lingüístic

Raquel Maspoch

Entrevistes:

Josep Campistol
Albert Casellas
Dolors Colomer
Maria Colomer
Josep Condom
Carlos Fernandez
Fina Fernandez
Joan Ferrerós
Carmina Figueras
Soledad Font
Francisco Garcia
Paquita Gironella
Manola Gonzalez
Rosa Guell
Josep Llenas
Enric Lloberas
Josefina Martell
Remei Maruny

Lola Massot
Ana Matarrodona
Fina Muñoz
Carmina Muriana
Pitu Olivet
Eva Paneque
Victor Peya
Anita Piedra
Araceli Piedra
Maria Placencia
Pilar Sabater
Mique Salva
Conxita Soles
Carmen Unciti
Màrius Viella
Joana Vilà
Alicia Vila de Miquel
Milagros Villodres

Altres col·laboradors:

Museu d'Història de la Medicina de Catalunya. COMB
Museu de Sant Feliu de Guíxols.
Delegació Sanitat de Girona.
Col·legi de Metges de Girona
Arxiu Comarcal Baix Empordà
Col·legi de Metges de Lleida
Farmàcia Piera de Ciurana
Joan Rasos Casamiquela
Arxiu Històric de Girona
Eudald Maideu Puig
Clara Farran Vazquez
Joan Escriba Serra
Arxiu Comarcal del Solsones
Xavier Borrat Frigola
Universitat Barcelona- Arxiu Històric
Antiguitats: Rosa-Mari Jordi